

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
У БЕОГРАДУ

Поштоване колеге,

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду на својој XIX редовној седници, одржаној 28. јуна 2018. године, именовало нас је у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертација коју је докторанд Јована В. Павловић предала под насловом *Слово „О светим и часним иконама“: Прилог проучавању историјата грчког текста и његових српскословенских превода*.

Комисија је овај рад прегледала и има част да Већу поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

Докторска дисертација Јоване В. Павловић броји 208 страна компјутерског слога средњег прореда и састоји се из две главе, насловљене: *Грчко предање* (стр. 1–106) и *Српскословенско предање* (стр. 107–141), док трећу целину чини *Прилог* (стр. 142–188), у којем је напоредо с текстом грчког изворника слова *О светим и часним иконама* (према рукопису *Andrés 527* из 12. в.) објављен и један репрезентативни српскословенски превод овог дела (према рукопису САНУ 62 из 14. в.). На преосталих двадесетак страница дисертације наведен је, поред списка скраћеница и двају индекса, исцрпан списак коришћених извора и литературе – укупно 173 библиографске јединице на српском, словеначком, бугарском, руском, енглеском, немачком, француском, италијанском, шпанском, латинском, старогрчком и новогрчком језику.

Предмет докторске дисертације Јоване В. Павловић је беседа *О светим и часним иконама*, која је позната и као *Четврто слово* Јована Дамаскина, одн. као слово *Против Константина Кавалина*. Прва глава (*Грчко предање*) бави се грчким литерарним наслеђем, које је сачувано у тридесетак рукописа. Кандидаткиња је направила прецизну реконструкцију историјата текста *О светим и часним иконама*, засновану на текстолошкој и палеографској анализи укупно седамнаест средњегрчких рукописа из периода од 9. до 17. века. Будући да беседа припада кругу иконофилске литературе 8. века и да показује бројне текстолошке сличности са другим иконофилским делима из истог периода, поставило се питање о датирању беседе и њеном утицају на друге иконофилске изворе, а посебно на извор *Поуке старца о светим иконама*, који је у науци познат под називом *Nouthesia* (Νουθεσία γέροντος περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων). Поред *Поука старца*, са којим беседа показује бар седам упадљивих текстолошких подударности, примећено је да се традиција текста *О светим иконама* подудара и са преношењем неких других

иконофилских извора тзв. мрачног доба Византије. Између осталог, у раду се свестрано разматра однос беседе према *Писмима Лаву Исавријанцу*, одн. према Трима беседама Јована Дамаскина, познатијим под називом *Против оних који одбацују иконе*. Циљ прве главе дисертације био је, према кандидаткињиним речима, да пружи нове увиде у кретање иконофилских флорилегија у 8. веку и да тако омогући прецизније датирање иконофилских извора, што је у науци недовољно истражена проблематика. Предмет проучавања у другој глави студије (*Српскословенско предање*) јесу четири српскословенска преписа *О светим и часним иконама*, који се чувају у зборницима *Златоуст*. Ова глава има за циљ да утврди родословне везе између преписа беседе *О светим и часним иконама*. Имајући у виду да се један препис слова *О светим и часним иконама* може наћи у најстаријем сачуваном зборнику *Златоуст* писаном српском редакцијом, кандидаткиња је у другом поглављу поставила питање до каквих се сазнања долази преношењем резултата текстолошких анализа у раван кодикологије.

Кандидаткиња је у првом делу дисертације, без директног навођења хипотеза које би потом потврдила или оповргла, поставила следећа два питања: да ли има икакве користи од резултата текстолошких анализа Бориса Михаиловича Мелиоранског (1870–1906), објављених 1901. године у његовом магистарском раду *Георгије Кипринин и Јован Јерусалимски, два мало позната борца за православље*; и, уопште, да ли се проблему отвореног типа традиција, каквом припада слово *О светим и часним иконама*, сме приступити средствима традиционалне текстологије. Емпиријски део истраживања састојао се у сакупљању грчких преписа и проналажењу веродостојних сведока о најстаријем тексту *О светим и часним иконама*. Пошто су као такви издвојени рукописи Vat. gr. 1652 и Synod. gr. 293, кандидатикиња је приступила њиховом текстолошком упоређивању са извором *Поуке старца*, који је највероватније из историјско-политичких разлога данас очуван само у једном препису. Ту се постављају следећа питања: Када је настао оријентални извор *Поуке старца* и да ли је он старији од римског огранка *О светим и часним иконама*? Да ли су се иконофилски извори кретали из Сирије ка Западу или обрнуто? До каквих се сазнања долази преношењем ових резултата у кодиколошку раван? Постепено ревидирајући резултате текстолошких анализа Бориса Мелиоранског, кандидаткиња је дефинисала основне методолошке принципе у раду са отвореним типом традиција. Целокупно истраживање у првој глави кретало се од горепомнутих питања ка овим одговорима. У другој глави дисертације, синтетички приступ, који би подразумевао дубље испитивање веза између грчког и српскословенског предања, није у потпуности спроведен. Међутим, кандидаткиња је посебну пажњу посветила следећим питањима: 1. Откуда појачано интересовање Словена у 13. веку за грчку иконофилску књижевност 8. века? 2. Да ли је зборник *Златоуст* словенска новотворевина? 3. Да ли је литургијска трансформација у 12. веку утицала на текстове који су читани у монашкој трпезарији?

Прву главу дисертације отвара Увод, у којем су систематично набројани грчки преписи на којима се студија заснива. Одмах је постављено питање о веродостојности првог издања беседе у ХСV тому Мињове Грчке патрологије. Такође, наводећи разлике у заглављима преписа, кандидаткиња је јасно указала на проблем жанровског одређења дела, одн. на његову функционалну трансформацију кроз векове, која је ишла од синодика, преко посланице, до аподиктичке беседе. Пре него што је приступила сложеним текстолошким анализама, кандидаткиња је дефинисала историјски оквир са сагледавање обимне филолошке грађе. Друго и треће поглавље је посвећено протографу старијег предања *О*

светим и часним иконама, тачније, његовом месту и времену настанка. Тако је кандидаткиња добила инструмент неопходан за проверу тезе да је извор *Поуке старца* старији од беседе *О светим и часним иконама*. У четвртом поглављу ревидирана је опсежна листа текстолошких паралела коју је предложио Борис Мелиорански. Долази се до закључка да је оријентални извор *Поуке старца* у целини настао после 770. године и да је био под утицајем римског предања *О светим и часним иконама*. Дисертација је тиме бацила светлост на папски Скринијум као важан центар иконофилске књижевности, делимично оспоравајући традиционално схватање да су се велики иконофилски флорилегији кретали од источних рубова Средоземља ка Риму. У прилогу који прати прву главу студије први пут је у целини саопштен непознати фрагмент уметнут у текст преписа Paris. gr. 1115.

Друга глава почиње палеографским описом четири зборника *Златоуст* у којима се чувају српскословенски преписи *О светим и часним иконама*. Кандидаткиња је најпре палеографски проучила зборник из 1380. године, који се под насловом *Беседе Златоустове и других* и под бројем 62 може наћи у Српској академији наука и уметности. Анализом садржаја указала је на његову генетску блискост са зборником *Златоуст* из 16. века, који је у збирци Јернеја Копитара означен бројем 5. Претостављајући да су преписи Копитар 5 и САНУ 62 такође генетски блиски, ове кодиколошке анализе су постале полазиште за текстолошке огледе у следећем поглављу. Кандидаткиња је филигранолошким испитивањима приближила поменути зборник Српске академије наука и уметности дечанској групи рукописа, *Требнику* бр. 69 и зборнику *Добротољубије* бр. 82. Трећи српскословенски препис *О светим и часним иконама* чува се у Берлинској краљевској академији у склопу зборника *Златоуст* из средине 16. века. Кандидаткиња је била у прилици да га проучи на микрофилму Археографског одељења Народне библиотеке Србије под сигнатуром Wuk 44. У његовом правопису запазила је употребу великог и малог јуса, старословенизме и архаично бележење групе *ља*. У следећем поглављу кандидатикињин фокус је био на односу четири српскословенска преписа *О светим и часним иконама* према грчком изворнику. Утврдила је да су преводиоци ишли за насачуваним егземпларима који припадају најмлађем грчком предању слова *О светим и часним иконама*. Кандидаткиња је дошла до закључка да преписи САНУ 62, Копитар 5 и ХАЗУ 738 иду за дословним преводима, за које процењује да су настали у 13. веку. С друге стране, семантичке анализе и огледи на редоследу речи недвосмислено су показали да препис Wuk 44 изоловано сведочи о дословном предању *О светим и часним иконама*. Уместо закључка, дат је регистар беседа у поменутиим рукописним кодексима *Златоуст*.

Докторска дисертација Јоване Павловић успешно је одговорила на основна питања доктората. Кад је реч о методологији рада са грчким рукописима, утврђено је да се такозване *отворене традиције* у средњегрчкој књижевности не смеју приказивати стемом, нити проучавати на традиционалан начин. На тај начин се избегава стварање хибридних традиција добијених стапањем двају извора у један фиктивни извор. У закључку рада стоји да је ауторски запис *О светим и часним иконама* настао у Сирији око 768. године. Процењује се да је шездесетих година 8. века извор *О светим и часним иконама* кружио подручјем источног Медитерана, а да је тек око 775. године, после смрти цара Константина V Копронима или Кавалина (741–775), доспео у Цариград у склопу неког већег иконофилског флорилегија, чија грађа је ушла у монументални зборник Synod. gr.

265. Кандидаткиња наглашава да се већи број иконофилских извора може уклопити у предложену реконструкцију.

У другој глави с правом се тврди да је зборник *Златоуст* новотворевина Словена и да књига нема одговарајући грчки пандан. Даље, утврђено је да су Срби, посебно привржени духовном ауторитету Јована Дамаскина, барем два пута превели беседу с грчког на српскословенски језик: стваралачки у 13. веку и дословно у 14. веку. Кандидаткиња је дошла до закључка да монаси нису само пасивно слушали беседу у монашкој трпезарији током Недеље православља већ су је индивидуално читали и преводили. У закључку је указала на изворност корпуса беседа у српском зборнику *Златоуст* који се под бројем 62 чува у Српској академији наука и уметности.

У својој докторској дисертацији *Слово „О светим и часним иконама“: Прилог проучавању историјата грчког текста и његових српскословенских превода* кандидаткиња Јована В. Павловић показала је завидну научну зрелост, познавање методологије компаративне филолошке анализе, владање секундарном литературом, а надасве самосталан истраживачки приступ. На основу свега реченог, Комисија предлаже Већу Филозофског факултета да докторанда Јовану В. Павловић позове на јавну одбрану резултата њених истраживања.

У Београду,
27. августа 2018. године

Чланови Комисије:

др Дарко Тодоровић,
ванредни професор (ментор),

др Душан Поповић, доцент

др Ил Акад, доцент